

Potential Assessment of Ecotourism Development in Dehloran Desert Area

Zahra Yousefi¹ | Noredin Rostami² | Mohsen Tavakoli³ | Mohammad Salvarzizadeh⁴

1. Department of Range and Watershed Management, Faculty of Agriculture, Ilam University, Ilam, Iran. E-mail: yousefi.zahra111@gmail.com
2. Corresponding Author, Department of Range and Watershed Management, Faculty of Agriculture, Ilam University, Ilam, Iran. E-mail: n.rostami@ilam.ac.ir
3. Department of Range and Watershed Management, Faculty of Agriculture, Ilam University, Ilam, Iran. E-mail: m.tavakoli@ilam.ac.ir
4. Department of Architectural Engineering, Faculty of Engineering, Ilam University, Ilam, Iran. E-mail: m.salavarzi@ilam.ac.ir

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received: 18 Sept. 2021

Accepted: 26 Oct. 2021

Keywords:

Ecotourism,
SWOT,
Hierarchical Analysis,
Dehloran Desert Region,
Natural Landscapes.

ABSTRACT

Tourism industry is considered to be the largest and most diverse industry in the world. Dehloran desert region in Ilam province has unique natural and ecotourism attractions such as dunes and sandy areas and many tourist attractions, especially ecotourism. Still, the planners have not appropriately considered it. On the other hand, it is necessary to use employment-creating methods that are environment friendly and require minimal investment. Therefore, the purpose of this study is to identify the Weaknesses, Strengths, Opportunities, and Threats (SWOT) faced by tourists in the Abo-Ghovair desert in the Dehloran region and provide appropriate and efficient strategies. To study the ecotourism potential of the study area, the library and field information was used, and then data were analyzed using SPSS software. Then, using the SWOT analytical model, strategies are proposed in line with the situation in the region and the status quo. Finally, using the AHP model and expert opinions in the Expert Choice software environment, the most critical strategies selected as the identifying strategies among other strategies and determining the process of allocating sufficient funds for the development of advertising facilities, as well as identifying the attractions and abilities of the region through active media in the scale of the region, the province and the country. The SWOT model results showed that the final score of the internal factors (strength and weakness) is equal to 2.16. The final score of the external factors (opportunity and threat) is 2.31. According to the principles of strategic management, the strategic location of the study area was determined in the fourth area of the chart, in which defensive strategies (WT) were selected.

Cite this article: Yousefi, Z., Rostami, N., Tavakoli, M., Salavarzizadeh, M. (2021). Potential Assessment of Ecotourism Development in Dehloran Desert Area. *Geography and Environmental Sustainability*, 11 (3), 45-59. DOI: 10.22126/ges.2021.6934.2451

© The Author(s).

DOI: 10.22126/GES.2021.6934.2451

Publisher: Razi University

پتانسیل سنجی توسعه اکوتوریسم در منطقه بیابانی دهلران

زهرا یوسفی^۱ | نورالدین رستمی^۲ | محسن توکلی^۳ | محمد سلاورزی زاده^۴

۱. گروه مرتع و آبخیزداری، دانشکده کشاورزی، دانشگاه ایلام، ایلام، ایران. رایانامه: yousefi.zahra111@gmail.com

۲. نویسنده مسئول، گروه مرتع و آبخیزداری، دانشکده کشاورزی، دانشگاه ایلام، ایلام، ایران. رایانامه: n.rostami@ilam.ac.ir

۳. گروه مرتع و آبخیزداری، دانشکده کشاورزی، دانشگاه ایلام، ایلام، ایران. رایانامه: m.tavakoli@ilam.ac.ir

۴. گروه مهندسی معماری، دانشکده فنی و مهندسی، دانشگاه ایلام، ایلام، ایران. رایانامه: m.salavarzi@ilam.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله:</p> <p>مقاله پژوهشی</p> <p>تاریخچه مقاله:</p> <p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۶/۲۷</p> <p>تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۸/۰۴</p> <p>کلیدواژه‌ها:</p> <p>اکوتوریسم، SWOT</p> <p>تحلیل سلسله‌مراتبی، منطقه بیابانی دهلران، چشم‌اندازهای طبیعی.</p>	<p>صنعت توریسم به‌عنوان بزرگ‌ترین و متنوع‌ترین صنعت در دنیا به حساب می‌آید. منطقه بیابانی دهلران در استان ایلام دارای جذابیت‌های طبیعی و اکوتوریسمی منحصر به فردی همچون تپه و پهنه‌های ماسه‌ای و جذابیت‌های گردشگری و به‌ویژه اکوتوریسمی متعددی است ولی آن‌گونه که شایسته است مورد توجه برنامه‌ریزان قرار نگرفته است. از طرفی بهره‌گیری از روش‌های ایجاد اشتغال که سازگار با محیط‌زیست باشند و نیاز به حداقل سرمایه‌گذاری باشند از ضروریات است؛ بنابراین پژوهش حاضر با هدف شناسایی نقاط ضعف، قوت، فرصت‌ها و تهدیدهای پیش روی گردشگران منطقه بیابانی ابوغوبر در شهرستان دهلران و ارائه راهبردهای مناسب و کارآمد برای توسعه صنعت اکوتوریسم در این منطقه نگاشته شده است. برای بررسی پتانسیل‌های اکوتوریسمی منطقه از اطلاعات کتابخانه‌ای و میدانی و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS استفاده شده است. سپس با استفاده از مدل تحلیلی SWOT نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای پیش روی این منطقه شناسایی و راهبردهایی همسو با شرایط منطقه ارائه شده است. در نهایت با استفاده از مدل تحلیل سلسله‌مراتبی و نظر کارشناسان در محیط نرم‌افزار Expert Choice راهبردهای برتر مشخص و راهبرد تخصیص بودجه کافی برای توسعه امکانات تبلیغاتی و همچنین شناساندن جاذبه‌ها و توانمندی‌های اکوتوریسمی منطقه از طریق رسانه‌های فعال در سطح منطقه، استان و کشور به‌عنوان مهم‌ترین راهبرد انتخاب شد. نتایج به‌دست آمده از مدل SWOT نشان داد که نمره نهایی عوامل داخلی (قوت و ضعف) برابر ۲/۱۶ و نمره نهایی عوامل خارجی (فرصت و تهدید) برابر ۲/۳۱ است که طبق اصول مدیریت راهبردی، موقعیت راهبردی منطقه مورد مطالعه در ناحیه چهارم نمودار تعیین شد که متناسب با آن، راهبردهای تدافعی (WT) انتخاب شد.</p>

استناد: یوسفی، زهرا؛ رستمی، نورالدین؛ توکلی، محسن؛ سلاورزی زاده، محمد (۱۴۰۰). پتانسیل‌سنجی توسعه اکوتوریسم در منطقه بیابانی دهلران.

DOI: 10.22126/ges.2021.6934.2451. ۴۵-۵۹، ۱۱ (۳)، ۲۰۲۱

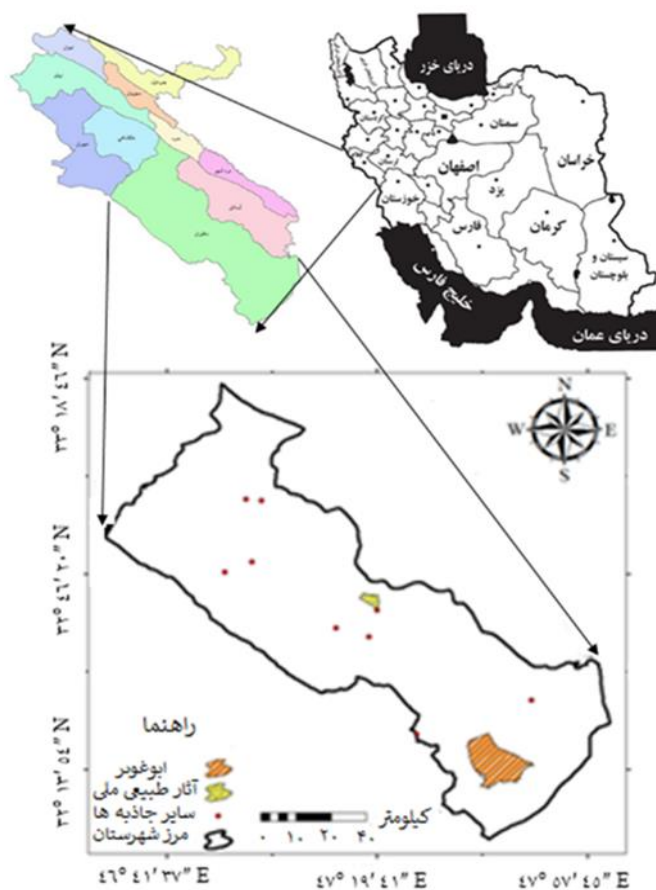

مقدمه

صنعت توریسم و گردشگری به‌عنوان یکی از سریع‌الرشدترین صنایع دنیا (گرامی و حسینی^۱، ۲۰۲۱)؛ برای بسیاری از ملت‌ها سودآورترین کالای صنعتی محسوب می‌شود (هیگینز دسبیولس^۲، ۲۰۰۶) و بزرگ‌ترین و متنوع‌ترین صنعت در دنیا (پارسائیان و اعرابی، ۱۳۹۰: ۴۲) و سومین پدیده اقتصادی بعد از صنایع نفت و خودروسازی است (کاظمی، ۱۳۸۶: ۹۸) و به‌عنوان یکی از منابع درآمد و ایجاد اشتغال می‌تواند رهیافتی برای توسعه اقتصادی باشد (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۸۵: ۶۴)؛ بنابراین این صنعت در دنیا و در ایران که وابستگی شدیدی به درآمدهای نفتی دارد، می‌تواند به‌عنوان راهی برای رهایی از وابستگی به درآمدهای نفتی و خروج از اقتصاد تک‌محصولی باشد (طییبی و همکاران، ۱۳۸۶). ضمن اینکه ایران از جمله ۱۰ کشور اول جهان از لحاظ جاذبه‌های گردشگری و جزء ۵ کشور اول جهان از نظر تنوع گردشگری است (زنگی‌آبادی و همکاران ۱۳۸۵). گردشگری انواع مختلفی دارد و یکی از انواع آن طبیعت‌گردی یا اکوتوریسم است که معادل اصطلاح اکولوژیکال توریسم^۳ است و پدیده‌ای به نسبت تازه در صنعت گردشگری است (نیپان و تاپا^۴، ۲۰۰۴) و منظور از آن جذب گردشگرانی است که برای دیدن منظره‌های طبیعی به مناطق مختلف مسافرت می‌کنند و این نوع از توریسم با کمترین سرمایه‌گذاری نسبت به سایر انواع گردشگری محقق می‌شود (جیانگ^۵، ۲۰۰۸). از طرفی غنای جاذبه‌های گردشگری در کشور موجب شده، ایران را جهانی در یک مرز بنامند (مهدوی و همکاران، ۱۳۸۷) و اهمیت این موضوع آنگاه آشکارتر می‌شود که بدانیم ایران با دارا بودن رتبه پنجم جهان از نظر تنوع زیستی و اقلیمی و دارا بودن ویژگی‌های منحصربه‌فرد طبیعی در نواحی بیابانی، قابلیت فراوانی در زمینه توسعه طبیعت‌گردی و جذب گردشگر دارد (دلبری و بارانی، ۱۳۹۴)؛ بنابراین با توجه به اینکه قسمت اعظم کشور ایران در قلمرو مناطق خشک و بیابانی قرار دارد، شناخت دقیق و اصولی توانایی‌های مناطق خشک و راه‌های بهره‌برداری از آنها از ضروریات اساسی توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور است. یکی از ساده‌ترین راه‌های استفاده از این اراضی، استفاده از توانمندی‌های اکوتوریسمی آنهاست (جهانیان و زندی، ۱۳۸۹)؛ بنابراین با توجه به گسترش و اهمیت مطالعات اکوتوریسم از روش‌های مختلفی برای مطالعه این موضوع استفاده شده که یکی از متداول‌ترین روش‌ها استفاده از مدل سوات^۶ است (ضرابی و همکاران ۱۳۹۲؛ سرایی و شمشیری، ۱۳۹۲). هدف کلی تجزیه و تحلیل سوات شناسایی آن دسته از عوامل درونی و بیرونی است که در دستیابی به اهداف اهمیت دارند؛ منظور از عوامل درونی شامل قوت‌ها (ویژگی‌هایی که گروه را در دستیابی به اهداف یاری می‌رساند و احتمالاً دارای اثرات مثبتی خواهد بود) و ضعف‌ها (ویژگی‌هایی که در راه رسیدن به اهداف مضرند و احتمالاً اثرات منفی خواهند داشت و باید تدابیر گروه در تضعیف و کاهش این دسته از عوامل طراحی شود) می‌باشد و عوامل بیرونی شامل فرصت‌ها (وضعیت‌هایی از محیط پیرامون که می‌توانند به دلیل اثرات مثبت احتمالی، گروه را در دستیابی به اهداف یاری رسانند و در کنار نقاط قوت‌های موجود، دستیابی به اهداف را سرعت بخشند) و تهدیدها (وضعیت‌هایی از محیط پیرامون که می‌توانند موانعی بر سر راه دستیابی به اهداف ایجاد کنند و تدابیر گروه باید در جهت تبدیل این عوامل بازدارنده به فرصت‌ها باشد) است (هاشمی، ۱۳۸۹). پس از شناسایی این موارد و در راستای اجرایی شدن این نتایج، باید به اولویت‌بندی آنها پرداخت که برای دستیابی به این هدف از تلفیق تکنیک‌های دیگر با مدل سوات بهره گرفته می‌شود از قبیل استفاده از پرسش‌نامه‌های مقایسات زوجی و روش تحلیل سوات و ماتریس کمی کیو اس پی‌ام^۷ (یعقوبی و همکاران، ۱۳۹۸) و

1. Gerami & Hosseini
2. Higgins Desbiolles
3. Ecological Tourism
4. Nyaupane & Thapa
5. Jiang
6. SWOT
7. QSPM

روش تحلیلی سوات-ای اچ پی^۱ (کیسی^۲، ۲۰۱۹؛ کایماز^۳ و همکاران، ۲۰۲۱) که همگی بر اهمیت شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها برای برنامه‌ریزی صحیح در مطالعات اکوتوریسم هر منطقه تأکید می‌نمایند (ترمبلا^۴، ۲۰۰۶؛ آدابوا آیدو^۵، ۲۰۰۹). بر اساس مطالب گفته شده، استفاده از مواهب طبیعی در قالب جذب توریسم و رونق صنعت اکوتوریسم می‌تواند به‌عنوان راهکاری برای برون‌رفت از شرایط سخت تحریمی و اقتصادی در کشور مطرح شود. با عنایت به این موضوع، منطقه بیابانی دهلران در استان ایلام به‌عنوان تنها منطقه دارای تپه‌های ماسه‌ای در غرب کشور علی‌رغم داشتن قابلیت‌ها و توانمندی‌های فراوان در زمینه اکوتوریسم و جاذبه‌های طبیعی بی‌نظیر و متنوع همچنان برای گردشگران ناآشناست و مشکلات و موانع متعددی در جذب طبیعت‌گرد دارد؛ بنابراین شناخت جاذبه‌های اکوتوریسمی و برنامه‌ریزی متناسب با شرایط منطقه برای توسعه گردشگری و دستیابی به توسعه پایدار، ضروری به نظر می‌رسد و از آنجایی که تاکنون این موضوع در منطقه مورد مطالعه به صورت علمی بررسی نشده، انجام این تحقیق می‌تواند یک دیدگاه نوآورانه در مبحث مدیریت اکوتوریسم منطقه و استان ایجاد کند. بنابراین هدف از این پژوهش، شناسایی نقاط ضعف و قوت، فرصت‌ها و تهدیدهای موجود در منطقه مورد مطالعه و ارائه بهترین راهکارها برای از بین بردن نقاط ضعف و تهدیدها و بهره‌گرفتن از نقاط قوت و فرصت‌ها است.

شکل ۱- موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه در کشور و استان ایلام

1. SWOT-AHP
2. Kişi
3. Kaymaz
4. Tremblay
5. Adabowa Aidoo

معرفی منطقه مورد بررسی

شهرستان دهلران در جنوب‌غربی استان ایلام واقع شده و موقعیت آن در حدفاصل طول جغرافیایی "۱۹° ۳۱' ۴۶" تا "۲۹° ۲' ۴۸" شرقی و در عرض جغرافیایی "۱۱° ۳' ۳۲" تا "۱۴° ۱۹' ۳۳" شمالی قرار دارد. این شهرستان حدود یک‌سوم کل مساحت استان ایلام را تشکیل می‌دهد و با مساحت ۶۷۸۵۴۰ هکتار، در فاصله ۱۹۰ کیلومتری شهر ایلام و ۱۰۰ کیلومتری شهرستان اندیمشک قرار دارد (توکلی، ۱۳۹۳: ۵۶). مناطق مورد تأکید در این شهرستان شامل منطقه ابوغویر، آثار طبیعی ملی و سایر جاذبه‌های شاخص در سطح شهرستان است که به تفکیک در شکل ۱ مشخص شده‌اند.

مواد و روش‌ها

در این پژوهش توصیفی-پیمایشی، از دو روش مطالعات میدانی و مطالعات اسنادی (کتابخانه‌ای) استفاده شده و از آنجایی که نتایج پژوهش در برنامه‌ریزی و اجرای برنامه‌ها در بخش اجرایی استفاده خواهد شد، هدف آن از نوع کاربردی است. در این پژوهش برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه استفاده شده است. نرم‌افزار آماری مورد استفاده شامل اس پی اس اس^۱ و روش‌های تحلیلی استفاده شده شامل سوات و تحلیل سلسله‌مراتبی^۲ هستند؛ که روش تحلیل سلسله‌مراتبی، یک روش ساده محاسباتی برای عملیات اصلی بر روی ماتریس‌هاست. با ایجاد سلسله‌مراتب متناسب و پردازش گام‌به‌گام، ساخت ماتریس‌های مقایسه‌ای در دو سطح مختلف سلسله‌مراتب، بردار ویژه و مقادیر ویژه آن را محاسبه شده، با ترکیب بردارها ضرایب وزنی گزینه‌های مختلف محاسبه می‌شوند (یو و همکاران^۳، ۲۰۰۶). در این پژوهش تحلیل سلسله‌مراتبی با استفاده از نرم‌افزار اکسپرت چویس^۴ انجام شده است. در این راستا با توجه به بررسی‌ها و پیمایش صورت گرفته روی محیط داخلی و خارجی منطقه موردنظر و بهره‌گیری از نظر کارشناسان خبره و مردم بومی و صاحب‌نظران و اساتید دانشگاه مرتبط با صنعت گردشگری مصاحبه به عمل آمد و با استفاده از اطلاعات اسنادی، مهم‌ترین نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای مطرح برای اکوتوریسم منطقه بیابانی دهلران گردآوری شد. برای تعیین حجم نمونه کارشناسان به‌عنوان خبرگان از روش سرشماری استفاده شد و تعداد ۴۰ نفر برآورد شد و پرسشنامه به صورت تصادفی ساده بین کارشناسان ادارات میراث فرهنگی و گردشگری، منابع طبیعی، محیط‌زیست و اساتید دانشگاه توزیع شد. سپس با استفاده از نرم‌افزار اکسپرت چویس اقدام به وزن‌دهی به هر یک از پرسشنامه‌ها شده است. در نهایت با محاسبه و تحلیل آنها، برای برطرف نمودن یا تقلیل نقاط ضعف و تهدیدها و تقویت نقاط قوت و فرصت‌های موجود در ارتباط با اکوتوریسم در این منطقه، راهبردهایی ارائه شد و سپس با روش تحلیل سلسله‌مراتبی اولویت‌بندی صورت گرفت و مهم‌ترین آن‌ها مشخص شد.

پایایی پرسشنامه‌ها

پایایی یا قابلیت اعتماد یکی از ویژگی‌های فنی ابزار اندازه‌گیری است. پایایی بدین معنا است که ابزار اندازه‌گیری در شرایط یکسان تا چه اندازه نتایج یکسانی به دست می‌دهد و پایدار است (طیبی و همکاران، ۱۳۸۶). در این پژوهش برای بررسی پایایی پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ در نرم‌افزار اس پی اس اس استفاده شده است. آلفای کرونباخ کل پرسشنامه کارشناسان ۰/۸۰۵ است که نشان می‌دهد پرسشنامه از پایایی مناسب برخوردار است. به طور کلی میزان آلفای کرونباخ بالای ۰/۷ نشان دهنده پایایی مناسب است.

1. SPSS
2. Analytical Hierarchy Process (AHP)
3. Yue
4. Expert Choice

نقاط ضعف W	نقاط قوت S	ماتریس SWOT
استراتژی WO	استراتژی SO	فرصت‌ها O
استراتژی WT	استراتژی ST	تهدیدها T

شکل (۲) چهارچوب ماتریس تحلیلی سوات (رکن‌الدین افتخاری و مهدوی، ۱۳۸۵)

تحلیل مدل راهبردی سوات

مدل سوات یکی از ابزارهای راهبردی تطابق نقاط قوت و ضعف درون سیستمی با فرصت‌ها و تهدیدهای برون سیستمی است. در واقع ابزار تحلیلی سوات یکی از روش‌های اساسی برای تنظیم نظم و مناسبات ویژه بین مسائل راهبردی است و از بهترین تکنیک‌ها برای تحلیل و هدایت محیط محسوب می‌شود (یوکسل و دویرن، ۲۰۰۷). از دیدگاه این مدل، یک راهبرد مناسب قوت‌ها و فرصت‌ها را به حداکثر و ضعف‌ها و تهدیدها را به حداقل ممکن می‌رساند. برای این منظور، نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها در چهارچوب کلی SO, WO, ST, WT پیوند داده شده و گزینه‌های راهبرد از بین آنها انتخاب می‌شود (هریسون و کارون، ۱۳۸۲: ۱۱۱). بر این اساس، چهارچوب ماتریس تحلیلی سوات را می‌توان در شکل (۲) خلاصه کرد.

نتایج

مرحله اول: ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFE)^۲

هدف از این مرحله، سنجش محیط داخلی منطقه بیابانی دهلران، برای شناسایی نقاط ضعف و قوت‌ها است؛ یعنی جنبه‌هایی که در راه دستیابی به هدف بررسی اکوتوریسم در منطقه بیابانی دهلران می‌توانند نقش کمک‌کننده یا بازدارنده ایفا کنند. مهم‌ترین نقاط قوت و ضعف منطقه بیابانی دهلران در رابطه با اکوتوریسم به صورت جدول (۱) می‌باشد که وزن، وزن استاندارد شده، ضریب تأثیر و وزن نهایی هر یک از عوامل مطرح در تحلیل سوات نیز با استفاده از نرم‌افزار اکسپرت چویس محاسبه و در آن لحاظ شده است.

جدول (۱) ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFE) شامل نقاط قوت و ضعف‌های منطقه مورد مطالعه

نمره	ضریب تأثیر	وزن استاندارد شده	وزن	عوامل داخلی راهبردی (قوت‌ها و ضعف‌ها)
۰/۱۰۶۵	۲/۱۳	۰/۰۵	۴	S ₁ پایین بودن هزینه خدمات و تسهیلات گردشگری
۰/۱۹۴	۳/۸۸	۰/۰۵	۴	S ₂ تنوع جاذبه‌های طبیعی ژئومورفولوژیکی منحصربه‌فرد مانند چشمه آب گرم، غار خفاش، چشمه قیر
۰/۱۴۲۴	۳/۵۶	۰/۰۴	۳	S ₃ افزایش اختیارات مدیران گردشگری به علت ملی بودن اراضی

1. Yuksel & Deviren

2. Internal Factor Evaluation

ادامه جدول (۱) ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFE) شامل نقاط قوت و ضعف‌های منطقه مورد مطالعه

۰/۱۸۴۵	۳/۶۹	۰/۰۵	۴	S4 دسترسی آسان به منطقه و وجود شرایط مناسب برای برگزاری تورهای گردشگری بیابان‌گردی و شن‌نوردی با کاروان‌های شتر
۰/۱۸۸۵	۳/۷۷	۰/۰۵	۴	S5 وجود تپه و پهنه‌های پوشیده از ماسه برای پیاده‌روی و مکاشفه طبیعت بیابان و همچنین ماسه‌درمانی، آفتاب‌درمانی و املاح‌درمانی
۰/۱۴۰۴	۳/۵۱	۰/۰۴	۳	S6 وجود آثار تاریخی و فرهنگی در منطقه
۰/۱۴۵۶	۳/۶۴	۰/۰۴	۳	S7 چشم‌انداز مناسب منطقه مورد مطالعه برای رصد پدیده‌های نجومی مانند تماشای منظره‌های غروب و طلوع خورشید در فضایی بسیار وسیع و رصد ستارگان در شب
۰/۱۷۶۵	۳/۵۳	۰/۰۵	۴	S8 تغییر نگاه مدیریت‌های استانی نسبت به گردشگری به‌عنوان منبع درآمد و اشتغال
۰/۱۳۴۴	۳/۳۶	۰/۰۴	۳	S9 پرورش شتر سفید در بیابان‌های مرزی شهرستان دهلران
۰/۱۸۸۶	۳/۷۲	۰/۰۵	۴	S10 هوای بسیار معتدل و مناسب در فصول پاییز و زمستان
۰/۰۵۳۵	۱/۰۷	۰/۰۵	۴	W1 نبود وجود نیروهای متخصص در بخش گردشگری برای راهنمایی گردشگران
۰/۰۵۷	۱/۱۴	۰/۰۵	۴	W2 ضعف شبکه ارتباطی و راه‌ها
۰/۰۰۶	۱/۲۰	۰/۰۵	۴	W3 آگاهی کم مردم منطقه در خصوص فرهنگ گردشگری و جاذبه‌های محیط طبیعی
۰/۰۵۲۵	۱/۰۵	۰/۰۵	۴	W4 ضعف زیرساخت‌ها و تجهیزات واحدهای اقامتی و خدماتی
۰/۰۵۸	۱/۱۶	۰/۰۵	۴	W5 کمبود تبلیغات مناسب برای شناسایی توانمندی‌های منطقه
۰/۰۵۷	۱/۱۴	۰/۰۵	۴	W6 ضعف برنامه‌ریزی منسجم کلان و سرمایه‌گذاری پایین دولتی و بخش خصوصی
۰/۰۶۹	۱/۳۸	۰/۰۵	۴	W7 کمبود آمار و اطلاعات مربوط به گردشگری
۰/۰۵۰۸	۱/۲۷	۰/۰۴	۳	W8 نبود حفاظت از جاذبه‌های گردشگری و تخریب آن
۰/۰۵۳۶	۱/۳۴	۰/۰۴	۳	W9 پراکنش فضایی نامناسب جاذبه‌های گردشگری
۰/۰۵۷۲	۱/۴۳	۰/۰۴	۳	W10 آسیب آثار تاریخی در برخی نقاط به علت توسعه صنایع نفت، گاز و پتروشیمی
۲/۱۶			۷۳	مجموع

باتوجه به جدول بالا از دیدگاه کارشناسان، تنوع جاذبه‌های طبیعی ژئومورفولوژیکی منحصربه‌فرد مانند چشمه آب گرم، غار خفاش و چشمه قیر با امتیاز نهایی ۰/۱۹۴ مهم‌ترین نقطه قوت منطقه بیابانی دهلران و کمبود آمار و اطلاعات مربوط به گردشگری با امتیاز نهایی ۰/۰۶۹ مهم‌ترین نقطه ضعف منطقه بیابانی دهلران محسوب می‌شوند.

مرحله دوم: ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (EFE)^۱

هدف از انجام این مرحله، کنکاش در محیط خارجی منطقه بیابانی دهلران و شناسایی فرصت‌ها و تهدیدهای موجود در راه بررسی اکوتوریسم است. بر اساس مطالعات انجام شده و بررسی محیط پیرامون منطقه، مجموع فرصت‌ها و تهدیدهای موجود بر سر راه اکوتوریسم شناسایی شد (جدول ۲).

جدول (۲) ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (EFE) شامل نقاط فرصت‌ها و تهدیدهای منطقه مورد مطالعه

نمره نهایی	ضریب تأثیر	وزن استاندارد شده	وزن	عوامل خارجی راهبردی (فرصت‌ها و تهدیدها)
۱۸۰۵	۳/۶۱	۰/۰۵	۴	O ₁ افزایش سطح رفاه و درآمد مردم و رغبت به بازدید از مناطق توریستی
۱۸۰۵	۳/۶۱	۰/۰۵	۴	O ₂ امکان مشارکت مردم برای حفظ محیط‌زیست و تقویت رابطه انسان و محیط
۰/۱۸۶	۳/۷۲	۰/۰۵	۴	O ₃ امکان ایجاد فرصت مناسب برای مردم محلی برای معرفی تولیدات کشاورزی و صنایع دستی
۰/۱۸۳	۳/۶۶	۰/۰۵	۴	O ₄ فرصت مناسب برای جذب تورهای آموزشی و گردشگران علمی با شناسایی پتانسیل‌های موجود در منطقه و امکان برگزاری جشنواره‌ها و نمایشگاه‌های محلی منطقه
۰/۱۸۷	۳/۷۴	۰/۰۵	۴	O ₅ امکان شرایط اشتغال‌زایی
۱۴۲۴	۳/۵۶	۰/۰۴	۳	O ₆ امکان توسعه مراکز آموزشی و علمی مرتبط با گردشگری در استان
۱۴۵۶	۳/۶۴	۰/۰۴	۳	O ₇ امکان توسعه مبادلات فرهنگی و افزایش ارتباطات با خارج از منطقه
۱۴۸۸	۳/۷۲	۰/۰۴	۳	O ₈ وجود روحیه مهمان‌نوازی و تعاون در بین مردم و ایجاد انگیزه برای مردم منطقه برای توسعه گردشگری و جذب توریست
۱۸۰۵	۳/۶۱	۰/۰۵	۴	O ₉ فراهم بودن بستر مناسب طبیعی راه ریلی برای توسعه صنعت راه‌آهن
۰/۱۸۲	۳/۶۴	۰/۰۵	۴	O ₁₀ حفاظت و توسعه طبیعی محیط‌زیست منطقه در اثر درآمدزایی
۰/۰۶	۱/۲۰	۰/۰۵	۴	T ₁ نبود اختصاص بودجه برای توسعه گردشگری یا نبود نگرش اقتصادی به این بخش
۰/۰۵۶	۱/۱۲	۰/۰۵	۴	T ₂ تخریب عوارض طبیعی در نتیجه فقدان حفاظت
۰/۰۵۵	۱/۱۰	۰/۰۵	۴	T ₃ اثرات نامناسب گردوغبار به‌عنوان یک منبع آلودگی هوا در منطقه
۰/۰۶	۱/۲۰	۰/۰۵	۴	T ₄ نبود طرح و برنامه مشخص توسعه اکوتوریسم در برنامه‌های گردشگری استان
۱۰۶۰۴	۱/۵۱	۰/۰۴	۳	T ₅ فقدان مشارکت مردم بومی و مقاومت آنها به ورود گردشگر
۱۰۵۶۴	۱/۴۱	۰/۰۴	۳	T ₆ مرزی بودن منطقه و چالش‌های امنیت مرزی
۰/۰۵۹	۱/۱۸	۰/۰۵	۴	T ₇ فقدان زیرساخت‌های مناسب و استاندارد برای جلب گردشگران
۱۰۶۷۲	۱/۶۸	۰/۰۴	۳	T ₈ کمرنگ شدن فرهنگ محلی و سنتی منطقه با ورود گردشگران
۰/۰۵۸	۱/۱۶	۰/۰۵	۴	T ₉ نبود رغبت سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی در زمینه گردشگری
۱۰۶۳۵	۱/۲۷	۰/۰۵	۴	T ₁₀ همکاری نهادهای تأثیرگذار در توسعه طبیعت‌گردی مانند صداوسیما و نظام آموزشی
۲/۳۱			۷۴	مجموع

بر اساس جدول بالا از دید کارشناسان، امکان شرایط اشتغال‌زایی با امتیاز نهایی ۰/۱۸۷ مهم‌ترین فرصت منطقه بیابانی دهلران و کم‌رنگ شدن فرهنگ محلی و سنتی منطقه با ورود گردشگران با امتیاز نهایی ۰/۰۶۷۲ مهم‌ترین تهدید پیش روی منطقه بیابانی دهلران هستند.

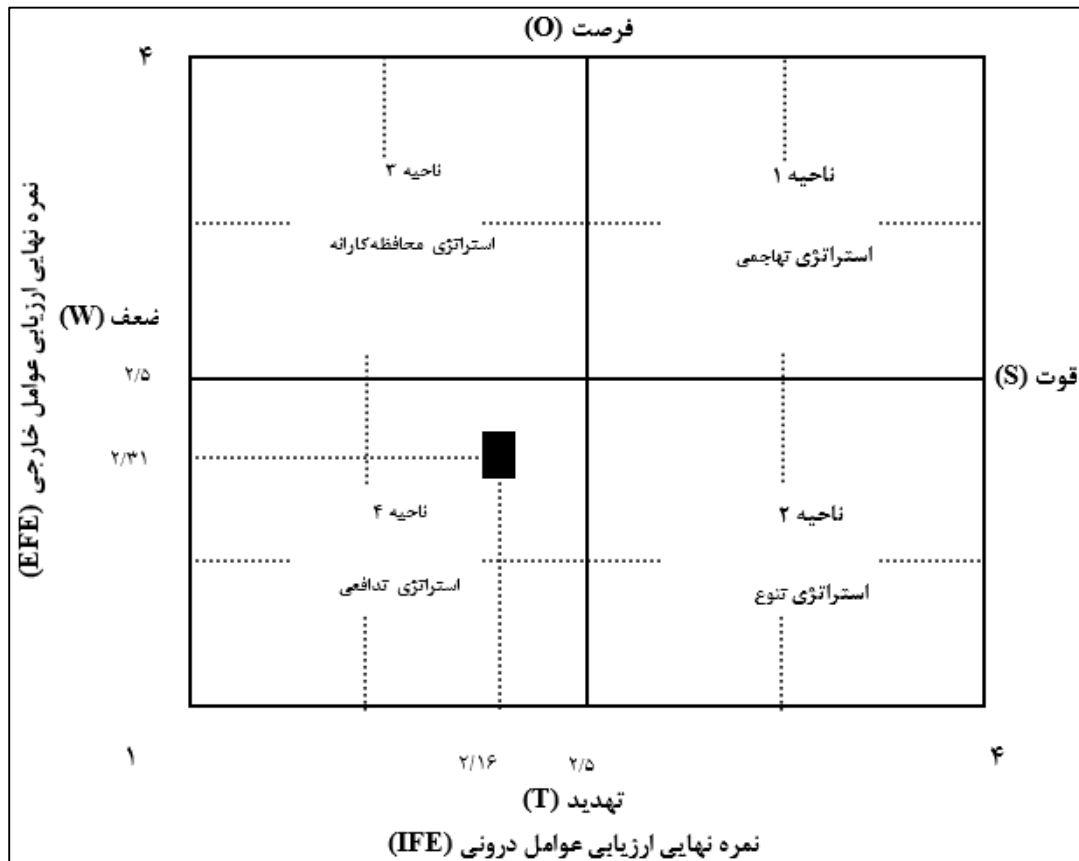
مرحله سوم: ماتریس عوامل داخلی و خارجی

ماتریس راهبردها، بخش‌های مختلف یک سیستم را به صورت نمودار نشان می‌دهد (شکل ۳). این ماتریس بر اساس استقرار داده‌ها در دو بعد اصلی شکل می‌گیرد: اول جمع امتیاز نهایی ماتریس ارزیابی عوامل داخلی که بر روی محور X ها نشان داده می‌شود و دوم جمع امتیاز نهایی ماتریس ارزیابی عوامل خارجی که بر روی محور Y ها نوشته می‌شود. در ماتریس راهبردها، این نمرات در یک طیف دویخی قوی (۲/۵ تا ۴) و ضعیف (۱ تا ۲/۵) طبقه‌بندی می‌شوند. در این ماتریس، راهبردها از نظر نمرات عوامل خارجی و داخلی از ناحیه اول تا چهارم نمودار به ترتیب به صورت تهاجمی، تنوع، محافظه‌کارانه و تدافعی پیشنهاد می‌شود (شکل ۳).

مرحله چهارم: طراحی ماتریس و ارائه راهبردها و تحلیل و ارزیابی عوامل داخلی و خارجی

در این قسمت بر اساس اطلاعات حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها، موقعیت راهبردی منطقه بیابانی دهلران با استفاده از روش ماتریس سوات مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.

با استفاده از تلفیق عوامل راهبردی حاصل از مراحل پیشین و با ترکیب این عوامل ماتریس تهدیدها، فرصت‌ها، نقاط قوت و ضعف یا ماتریس تلفیق عوامل راهبردی حاصل می‌شود (جدول ۳).

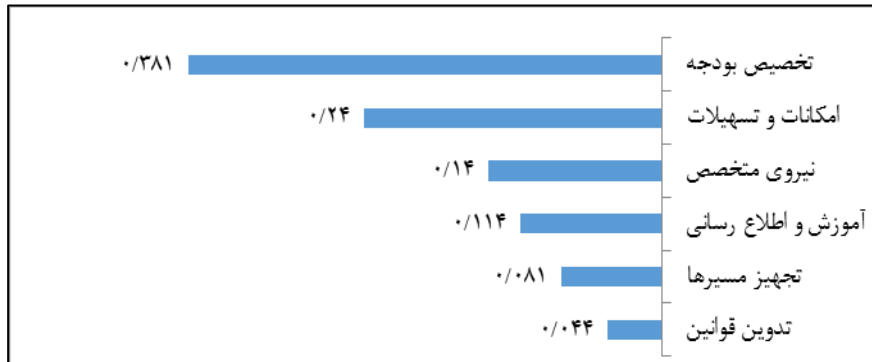
شکل (۳) ماتریس عوامل داخلی و خارجی اکوتوریسم منطقه بیابانی دهلران

جدول (۳) ماتریس سوات و راهبردهای توسعه اکوتوریسم منطقه بیابانی دهلران

راهبرد WO	راهبرد SO
<p>۱- ایجاد واحدی مستقل به نام اکوتوریسم در سازمان میراث فرهنگی و گردشگری استان به‌عنوان متولی امر گردشگری طبیعی و برگزاری دوره‌های مربوط به گردشگری</p> <p>۲- بهره‌برداری صحیح از منابع طبیعی برای اشتغال‌زایی</p> <p>۳- ارتقای نحوه برنامه‌ریزی و هماهنگی بین نهادها و دستگاه‌های اجرایی مربوطه از طریق ایجاد یک نهاد مدیریتی</p> <p>۴- توسعه نهادها و سازمان‌های مرتبط در منطقه در راستای ترویج و آموزش فرهنگ گردشگری</p> <p>۵- حفاظت از جاذبه‌ها با کمک مردم و مسئولین</p> <p>۶- بازنگری نحوه ارائه تسهیلات و خدمات توریستی در سطح منطقه و توجه به زیرساخت‌ها و امکانات و تسهیلات زیربنایی لازم برای رفاه بازدیدکنندگان</p> <p>۷- ارتقاء شبکه حمل‌ونقل منطقه با کمک بخش دولتی و ایجاد زیرساخت‌های مهم ارتباطی و بهسازی راه‌ها</p>	<p>۱- برگزاری جشنواره‌ها و نمایشگاه‌های محلی برای معرفی تولیدات کشاورزی و صنایع دستی</p> <p>۲- برگزاری تورهای آموزشی و گردشگری بیابان‌گردی و شن‌نوردی و همچنین ماسه‌درمانی، آفتاب‌درمانی و املاح‌درمانی باتوجه‌به وجود تپه‌های ماسه‌ای</p> <p>۳- استفاده از نیروها و افراد آگاه برای ایجاد تشکل‌های مردمی برای حفظ محیط‌زیست و تقویت رابطه انسان و محیط و در نهایت مبادلات فرهنگی آنها با گردشگران و افزایش ارتباطات با خارج منطقه</p> <p>۴- بهسازی راه ریلی برای توسعه راه‌آهن</p> <p>۵- ایجاد مراکز آموزشی و علمی مرتبط با توسعه گردشگری و توجه بیشتر مسئولین دولتی</p> <p>۶- برگزاری مسابقات اتومبیل‌رانی و موتورسیکلت‌رانی خورشیدی و اسکی روی تپه‌های شنی</p>
راهبرد WT	راهبرد ST
<p>۱- آموزش و اطلاع‌رسانی اهمیت اکوتوریسم به مردم و همچنین گردشگران و مسئولین برای سرمایه‌گذاری و بهره‌برداری برای حفظ منابع محیط‌زیست و جاذبه‌های گردشگری منطقه</p> <p>۲- به‌کارگیری نیروی متخصص و باتجربه در سازمان‌های متولی گردشگری و ارائه آموزش‌های لازم به کلیه افرادی که به نوعی با گردشگران در ارتباط هستند</p> <p>۳- توسعه و گسترش امکانات و تسهیلات و زیرساخت‌های لازم در اطراف مکان‌های گردشگری برای جلب رضایت گردشگران</p> <p>۴- توسعه و تجهیز مسیرهای توریستی دهلران و ایجاد و نصب علائم، قوانین و مقررات در این مکان‌ها و تدوین دفترچه‌های راهنما برای گردشگران</p> <p>۵- تدوین قوانین ویژه برای استفاده بهینه از جاذبه‌های طبیعی منطقه و جلوگیری از تغییر چشم‌اندازهای طبیعی منطقه و تخریب اراضی</p> <p>۶- تخصیص بودجه کافی برای توسعه امکانات تبلیغاتی و همچنین شناساندن جاذبه‌ها و توانمندی‌های اکوتوریسمی منطقه از طریق رسانه‌های فعال در سطح منطقه، استان و کشور</p>	<p>۱- استفاده از توانایی‌های منطقه برای جذب سرمایه‌گذاری در منطقه و کاهش محرومیت منطقه</p> <p>۲- توجیه مردم بومی توسط افراد و منابع آگاه منطقه</p> <p>۳- ایجاد هماهنگی و ارتباط هرچه بیشتر بین دستگاه‌های علمی و اجرایی ایران و عراق در راستای بیابان‌زدایی و تقویت گردشگری</p> <p>۴- تنوع‌بخشی به امکانات، فعالیت‌ها و خدمات توریستی برای جلب رضایت گردشگران و بالطبع افزایش تعداد گردشگران در منطقه موردنظر و همچنین مشارکت طبقات مختلف مردم در فعالیت‌های مختلف</p> <p>۵- آموزش به مردم منطقه و گردشگران برای حفاظت از محیط طبیعی و آثار تاریخی، مذهبی و فرهنگی</p> <p>۶- معرفی توانایی‌های اکوتوریسم منطقه و اهمیت آن به مسئولان و سرمایه‌گذاران برای توجه بیشتر مسئولان و سرمایه‌گذاری بیشتر</p>

مرحله پنجم: اولویت‌بندی راهبردها

در راستای وضعیت عوامل درونی و بیرونی بررسی پتانسیل اکوتوریسم در منطقه بیابانی دهلران بعد از تعیین راهبردها و مشخص شدن وضعیت منطقه در حالت تدافعی (WT)، برای تعیین اهمیت و اولویت‌بندی آنها و همچنین تعیین بهترین راهبرد در منطقه مورد مطالعه از تکنیک تحلیل سلسله‌مراتبی و با استفاده از نظر ۸ تن از کارشناسان مربوطه اولویت‌بندی صورت گرفت و با استفاده از نرم‌افزار اکسپرت چویس بررسی و وزن نسبی آنها تعیین شد (شکل ۴).

شکل (۴) اولویت‌بندی معیارها (راهبردها) در منطقه بیابانی دهلران (نرخ ناسازگاری = ۰/۰۸)

رتبه اول: تخصیص بودجه کافی برای توسعه امکانات تبلیغاتی و همچنین شناساندن جاذبه‌ها و توانمندی‌های اکوتوریسمی منطقه از طریق رسانه‌های فعال در سطح منطقه، استان و کشور

رتبه دوم: توسعه و گسترش امکانات و تسهیلات و زیرساخت‌های لازم در اطراف مکان‌های گردشگری برای جلب رضایت گردشگران

رتبه سوم: به‌کارگیری نیروی متخصص و باتجربه در سازمان‌های متولی گردشگری و ارائه آموزش‌های لازم به کلیه افرادی که به نوعی با گردشگران در ارتباط هستند

رتبه چهارم: آموزش و اطلاع‌رسانی اهمیت اکوتوریسم به مردم و همچنین گردشگران و مسئولین برای سرمایه‌گذاری و بهره‌برداری برای حفظ منابع محیط‌زیست و جاذبه‌های گردشگری منطقه

رتبه پنجم: توسعه و تجهیز مسیرهای توریستی دهلران و ایجاد و نصب علائم، قوانین و مقررات در این مکان‌ها و تدوین دفترچه‌های راهنما برای گردشگران

رتبه ششم: تدوین قوانین ویژه برای استفاده بهینه از جاذبه‌های طبیعی منطقه و جلوگیری از تغییر چشم‌اندازهای طبیعی منطقه و تخریب اراضی

بحث

هر منطقه با توجه به پتانسیل‌ها و امکانات موجود خود می‌تواند در مسیر توسعه قرار گیرد و اولین قدم برای توسعه یک منطقه، توسعه اقتصادی آن است. بر این اساس، با توجه به هدف عمده گردشگری که تولید درآمد و جذب سرمایه برای منطقه است، نقش راهبردی و کلیدی گردشگری در توسعه منطقه‌ای نمایان می‌شود. اکوتوریسم شاخه‌ای از گردشگری است که می‌تواند توان بالقوه طبیعی و ویژگی‌های فرهنگی را به سرمایه‌های بالفعل تبدیل کند. بدیهی است بدون آگاهی و شناخت پتانسیل‌ها و توان‌های بالقوه و بالفعل هر منطقه امکان برنامه‌ریزی و پیش‌بینی وجود نخواهد داشت. بر این اساس در این پژوهش به شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها و راهکارهای توسعه اکوتوریسم در منطقه بیابانی دهلران پرداخته شد. بر اساس این پژوهش، تنوع جاذبه‌های طبیعی ژئومورفولوژیکی منحصربه‌فرد مانند چشمه آب گرم، غار خفاش، چشمه قیر، وجود تپه و پهنه‌های پوشیده از ماسه برای پیاپی و مکاشفه طبیعت بیابان و همچنین ماسه‌درمانی، آفتاب‌درمانی و املاح‌درمانی و هوای بسیار معتدل و مناسب در فصول پاییز و زمستان مهمترین نقاط قوت منطقه شناخته شد. همچنین، کمبود آمار و اطلاعات مربوط به گردشگری، اطلاعات و آگاهی پایین مردم منطقه با فرهنگ گردشگری و جاذبه‌های محیط طبیعی و کمبود تبلیغات مناسب برای شناسایی توانمندی‌های منطقه به گردشگران به‌عنوان مهمترین نقاط ضعف منطقه شناسایی شدند. در رابطه با فرصت‌ها، امکان

شرایط اشتغال‌زایی، امکان ایجاد فرصت مناسب برای مردم محلی برای معرفی تولیدات کشاورزی و صنایع‌دستی و فرصت مناسب برای جذب تورهای آموزشی و گردشگران علمی با شناسایی پتانسیل‌های موجود در منطقه و امکان برگزاری جشنواره‌ها و نمایشگاه‌های محلی منطقه به‌عنوان مهمترین فرصت‌ها و همچنین همکاری معدود نهادهای تأثیرگذار در توسعه طبیعت‌گردی مانند صداوسیما و نظام آموزشی، کم‌رنگ شدن فرهنگ محلی و سنتی منطقه با ورود گردشگران و فقدان مشارکت مردم بومی و مقاومت آنها به ورود گردشگر به‌عنوان مهمترین تهدیدهای پیش روی منطقه شناسایی شدند. لازم به ذکر است که ماهیت این نقاط قوت و ضعف و همچنین تهدیدها و فرصت‌ها از منطقه‌ای به منطقه دیگر تفاوت می‌کند. به عنوان نمونه مهم‌ترین ضعف در موضوع اکوتوریسم جزیره قشم، نبود تبلیغات صحیح و بدی آب و هوا در نیمی از سال (نوحه‌گر و حسین‌زاده، ۱۳۸۸) و در اکوتوریسم چهارمحال و بختیاری، تعدد تصمیم‌گیرندگان و مسائل مدیریتی و ضعف در زیرساخت‌ها بیان شده است (محمدی ده چشمه و زنگی‌آبادی، ۱۳۸۷). همچنین بررسی وضعیت اکوتوریسم منطقه ارزوروم^۱ در کشور ترکیه با استفاده از تحلیل سلسله‌مراتبی و روش ای‌اچ پی نشان داد که مهمترین نقطه قوت منطقه غنای طبیعی و منابع فرهنگی و تاریخی آن و نقطه‌ضعف منطقه نیز نبود سرمایه‌گذاری کافی و مشکلات فرهنگ کارآفرینی در منطقه است (کایماز و همکاران، ۲۰۲۱). از طرفی مطالعه وضعیت اکوتوریسم تالاب نمکزار کاجی در استان خراسان جنوبی نشان می‌دهد که تصمیم‌گیرندگان می‌توانند با توجه ویژه به فرصت‌ها و نقاط قوت منطقه بر نقاط ضعف آن غلبه نمایند (قربانی و همکاران، ۲۰۱۵).

با نگاهی به جدول (۱) و بر اساس نتایج مصاحبه و استخراج اطلاعات پرسشنامه، نمره به‌دست‌آمده از ماتریس ارزیابی عوامل داخلی برابر با $2/16$ است؛ این عدد بیانگر آن است که ضعف‌های پیش روی منطقه بیشتر از نقاط قوت آن است ($2/5 < 2/16$). همچنین با بررسی ماتریس ارزیابی عوامل خارجی در جدول (۲) و نمره به‌دست‌آمده ($2/31$)، نتیجه گرفته می‌شود که تهدیدهای پیش روی منطقه بیشتر از فرصت‌های منطقه است ($2/5 < 2/31$). در نمودار شکل (۳)، با استفاده از ماتریس عوامل داخلی و خارجی و استقرار نمرات ماتریس‌های ارزیابی عوامل داخلی و خارجی بر روی آن، موقعیت راهبردی منطقه مشخص شد. از آنجایی که جمع امتیاز نهایی عوامل داخلی بر روی محور Xها، $2/16$ و جمع امتیاز به‌دست‌آمده از عوامل خارجی بر روی محور Yها، $2/31$ است؛ بنابراین، طبق اصول مدیریت راهبردی، موقعیت راهبردی منطقه مورد مطالعه در ناحیه چهارم نمودار تعیین شد که متناسب با آن، راهبردهای تدافعی (WT) انتخاب شد. در همین راستا مطالعه توسعه گردشگری استان لرستان بر اساس تحلیل سوات نشان داد که راهبرد مناسب برای این موضوع، راهبرد تدافعی است که با استفاده از عوامل مثبت بیرونی و درونی بر مشکلات داخلی و تهدیدهای بیرونی غلبه نمود و از لحاظ انتخاب بهترین راهبرد، در استان لرستان (تشویق و ترغیب مردم برای مسافرت به استان لرستان و تبلیغ جاذبه‌های گردشگری با استفاده از تحقیقات بازاریابی) به‌عنوان بهترین راهبرد انتخاب شد (کاظمی و همکاران، ۱۳۹۲) در صورتی که در منطقه پژوهش حاضر، راهبرد (تخصیص بودجه کافی برای توسعه امکانات تبلیغاتی و همچنین شناساندن جاذبه‌ها و توانمندی‌های اکوتوریسمی منطقه از طریق رسانه‌های فعال در سطح منطقه، استان و کشور) به‌عنوان مهمترین راهبرد انتخاب شد.

در پژوهشی دیگر به امکان‌سنجی توسعه پایدار اکوتوریسم بیابان در کویر شیراز پرداخته که در ماتریس راهبردها و اولویت‌های اجرایی سوات در محدوده شماره یک قوی قرار گرفت و راهبرد لازمه توسعه اکوتوریسم بیابان در این منطقه راهبرد رشد و ساخت است (خدمت‌الرسول و همکاران، ۱۳۹۵) اما مطالعه راهبردهای توسعه اکوتوریسم استان کردستان با استفاده از مدل سوات و کیو اس پی‌ام، راهبرد تنوع (ST) را پیشنهاد نمود. بر اساس نتایج پژوهش گفته شده، در ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (ضعف و قوت)، جمع نمره‌های نهایی $2/43$ محاسبه شده که این امر نشان

می‌دهد نقاط قوت از نقاط ضعف کمتر است. این بدان معنا است که مدیریت فعالیت‌های اکوتوریسم از نظر عوامل درونی دارای ضعف است اما ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (تهدید و فرصت) با مجموع امتیاز ۲/۹۱ نشان‌دهنده آن است که در وضعیت موجود می‌توان با تقویت فرصت‌ها در مقابل تهدیدها، واکنش راهبردی مناسبی نشان داد؛ بر همین اساس نتیجه‌گیری شده که در اکوتوریسم استان کردستان راهبرد پیشنهادی (ترکیبی از نقاط قوت و تهدیدها) باید بر استفاده از نقاط قوت برای کنترل تهدیدها تأکید داشته باشد (موحد و همکاران، ۱۳۹۳) اما در صنعت اکوتوریسم منطقه بیابانی دهلران نقاط ضعف بر نقاط قوت و تهدیدها بر فرصت‌ها غلبه داشته از این رو راهبرد پیشنهادی تدافعی (WT) باید بر رفع نقاط ضعف و دوری از هرگونه تهدید تأکید داشته باشد؛ بنابراین با یک برنامه‌ریزی دقیق که شامل سطوح مختلف برنامه‌ریزی و اجرایی (کلان، میانی، خرد و محلی) باشد و با تغییر نگرش مسئولین و برنامه‌ریزان، به لحاظ نمودن اولویت‌های طبیعی در گام نخست طرح‌ریزی، اجرایی و مدیریتی با رویکردی راهبردی - ساختاری می‌توان به نحو شایسته از قابلیت‌های محیطی استفاده و بر مخاطرات طبیعی چیره شد.

نتیجه‌گیری

در کل نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که منطقه بیابانی دهلران به‌رغم برخورداری از جذابیت‌های طبیعی و اکوتوریسمی منحصربه‌فرد همچون وجود تپه و پهنه‌های پوشیده از ماسه برای پیاده‌روی و مکاشفه طبیعت بیابان و همچنین ماسه‌درمانی، آفتاب‌درمانی و املاح‌درمانی، چشمه آب گرم، غار خفاش، چشمه قیر، دارای توان‌ها و جذابیت‌های گردشگری و به‌ویژه اکوتوریسمی متعددی است ولی آن‌گونه که شایسته است موردتوجه برنامه‌ریزان قرار نگرفته است و دارای ضعف و تهدید است. بنابراین توجه به صنعت گردشگری به‌ویژه اکوتوریسم در منطقه بیابانی دهلران یکی از راهکارهای مهم توسعه منطقه تلقی می‌شود که با آثار مثبت خود از جمله تولید ارز، ایجاد منابع ثروت، تعامل فرهنگی و ایجاد شغل می‌تواند در رفع بخشی از محدودیت‌های منطقه بیابانی دهلران مؤثر باشد.

منابع

- پاپلی یزدی، محمدحسین؛ سقایی، مهدی (۱۳۸۵). گردشگری (ماهیت و مفاهیم). تهران: انتشارات سمت.
- پارسائیان، علی؛ اعرابی، سید محمد (۱۳۹۰). جهانگردی در چشم‌اندازی جامع. تهران: انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- توکلی، محسن (۱۳۹۳). طرح تفصیلی اجرایی آثار طبیعی ملی دهلران (فاز اول). اداره کل حفاظت محیط‌زیست ایلام.
- جهانیان، منوچهر؛ ابتهال، زندی (۱۳۸۹). بررسی پتانسیل‌های اکوتوریسم مناطق کویری و بیابانی اطراف استان یزد با استفاده از الگوی تحلیل SWOT. پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، ۴۷، ۶۱-۷۴.
- خادم‌الرسول، زهرا؛ قضاوی، رضا؛ موسوی، سید حجت (۱۳۹۵). امکان‌سنجی توسعه پایدار اکوتوریسم بیابان در کویر شیراز. فصلنامه علمی - پژوهشی تحقیقات مرتع و بیابان ایران، ۲۳(۱)، ۷۰-۷۹.
- دلبری، سید مهدی؛ بارانی، حسین (۱۳۹۴). پتانسیل‌های گردشگری و توسعه پایدار اکوتوریسمی زیست‌بوم بیابان ایران. فصلنامه جغرافیایی فضای گردشگری، ۴(۱۶)، ۲۳-۳۴.
- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا؛ مهدوی، داوود (۱۳۸۵). راهکارهای توسعه گردشگری روستایی با استفاده از مدل SWOT (نمونه موردی: دهستان لواسان کوچک). برنامه‌ریزی و آمایش فضا، ۱۰(۲)، ۱-۳۱.
- زنگی‌آبادی، علی؛ محمدی، جمال؛ زیرک‌باش، دیبا (۱۳۸۵). تحلیل بازار گردشگری داخلی شهر اصفهان. مجله جغرافیا و توسعه، ۸، ۱۵۶-۱۳۱.
- سرایبی، محمدحسین؛ شمشیری، مسلم (۱۳۹۲). بررسی وضعیت گردشگری در شهر شیراز در راستای توسعه پایدار با استفاده از تکنیک SWOT. مجله جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، ۲۴(۱)، ۶۹-۸۸.

- ضرابی، اصغر؛ علیزاده اصل، جبار؛ بهاری، عیسی (۱۳۹۲). تحلیلی بر زیرساخت‌های گردشگری در مقصد اکوتوریسمی بند ارومیه با استفاده از روش SWOT. *نشریه علمی- پژوهشی جغرافیا و برنامه‌ریزی*، ۱۸ (۴۸)، ۱۷۷-۲۱۰.
- طیبه، سید کمیل؛ جباری، امیر؛ بابکی، روح‌الله (۱۳۸۶). بررسی رابطه گردشگری و رشد اقتصادی در ایران. *مجله پژوهش‌های علوم انسانی و اجتماعی*، ۲۶، ۱۱۰-۸۳.
- کاظمی، مهدی؛ اسماعیلی، محمدرضا؛ بیگی فیروزی، الله‌یار (۱۳۹۲). تدوین و انتخاب استراتژی توسعه گردشگری استان لرستان بر اساس تحلیل SWOT و ماتریس برنامه‌ریزی استراتژیک کمی. *فصلنامه جغرافیا و توسعه*، ۱۱ (۳۲)، ۴۷-۶۰.
- کاظمی، مهدی (۱۳۸۶). مدیریت گردشگری. تهران: انتشارات سمت.
- محمدی ده چشمه، مصطفی؛ زنگی‌آبادی، علی (۱۳۸۷). امکان‌سنجی توانمندی‌های گردشگری طبیعی استان چهارمحال بختیاری به روش SWOT. *مجله محیط‌شناسی*، ۳۴ (۴۷)، ۱-۱۰.
- موحد، علی؛ کهزادی، سالار؛ عابدین‌زاده، فریماه (۱۳۹۳). راهبردهای توسعه اکوتوریسم استان کردستان با استفاده از مدل SWOT و QSPM. *نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی*، ۱۴ (۳۲)، ۱۸۱-۲۰۴.
- مهدوی، مسعود؛ قدیری‌معصوم، مجتبی؛ قهرمانی، نسرين (۱۳۸۷). اثرات گردشگری بر توسعه روستایی با نظرسنجی از روستاییان دره کن و سولقان. *فصلنامه روستا و توسعه*، ۱۱ (۲)، ۳۹-۶۰.
- نوحه‌گر، احمد؛ حسین‌زاده، محمدمهدی (۱۳۸۸). ارزیابی قابلیت‌های طبیعت‌گردی جزیره قشم با بهره‌گیری از مدل مدیریت استراتژی SWOT. *فصلنامه جغرافیا و توسعه*، ۱۵، ۱۷۲-۱۵۱.
- هاشمی، نیلوفر (۱۳۸۹). نقش اکوتوریسم در توسعه پایدار روستایی. *روستا و توسعه*، ۱۳ (۳)، ۱۷۳-۱۸۸.
- هریسون، جفری؛ کارون، جان (۱۳۸۲). مدیریت استراتژیک. ترجمه بهروز قاسمی. تهران: انتشارات هیأت، چاپ اول.
- یعقوبی، نورمحمد؛ قصاب زاده لنگری، زینب؛ آهنگ، فرحناز؛ غفاری، حسن (۱۳۹۸). تدوین راهبردهای توسعه اکوتوریسم بیابان در دشت لوت. *فصلنامه مطالعات مدیریت راهبردی*، ۱۰ (۴۰)، ۱۷۴-۱۵۱.

References

- Adabowa Aidoo, A. (2009). *A Critical Assessment of Tourism as a Development Strategy in Ghana: With Particular Emphasis on the Opportunities and Dilemmas of Ecotourism and Cultural Tourism*, A Dissertation Submitted to the Faculty of the University of Delaware in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy in Urban Affairs and Public Policy.
- Delbari, S.M., & Barani, H. (2015). Tourism Potentials and Sustainable Ecotourism Development of Iranian Desert Ecology. *Geographical Journal of Tourism Space*, 4(16), 23-34 (In Persian).
- Gerami, F., & Hosseini, S.Z. (2021). Planning for Sustainable Tourism Development using SWOT Analysis – Case Study: Pasargad Region – Fars, Iran. *Athens Journal of Tourism*. 8(1), 43-54.
- Ghorbani, A., Raufirad, V., Rafiaani, P., & Azadi, H. (2015). Ecotourism Sustainable Development Strategies Using SWOT and QSPM Model: A Case Study of Kaji Namakzar Wetland, South Khorasan Province, Iran. *Tourism Management Perspectives*, 16, 209-297.
- Harrison, J., & John, C. (2003). *Strategic Management*, translated by Behrouz Ghasemi, Hiyat Publications, 1st edition, Tehran (In Persian).
- Hashemi, N. (2010). The Role of Ecotourism in Sustainable Rural Development. *Village and Development*, 13(3), 173-188 (In Persian).

- Higgins- Desbiolles, F. (2006). Move than an Industry: The Forgotten Power of Tourism as a Social Force. *Tourism Management*, 27, 1192-1208.
- Jahanian, M., & Zandi, E. (2011). Exploring the Ecotourism Potentials of Deserts of Yazd Province, A SWOT Analysis. *Human Geography Research*, 42(4):61-74 (In Persian).
- Jiang, J. (2008). *Evaluation of the Potential of Ecotourism to the Contribute to Local Sustainable Development: A Case study of Tengtou Village, China*, Massey University, New Zealand.
- Kaymaz, Ç.K., Birinci, S., & Kızıllkan, Y. (2021). Sustainable development goals assessment of Erzurum province with SWOT-AHP analysis. *Environ Dev Sustain*. <https://doi.org/10.1007/s10668-021-01584-w>
- Kazemi, M. (2007). *Tourism Management*, Samt Publications (In Persian).
- kazemi, M., esmaeilei, M., & beigi firozi, A. (2013). Establishment and Selection of Strategy for Tourism Development in Lorestan Province Based on SWOT Analysis and Quantitative Strategic Planning Matrix. *Geography and Development Iranian Journal*, 11(32), 47-60. doi: 10.22111/gdij.2013.1163 (In Persian).
- khadematorrasool, Z., Ghazavi, R., & Mousavi, S.H. (2016). Feasibility of sustainable development of desert ecotourism in the Shiraz Desert, Iranian Journal of Range and Desert Research, 23(1), 70-79 (In Persian).
- Kiş N. (2019). Strategic Approach to Sustainable Tourism Development Using the A'WOT Hybrid Method: A Case Study of Zonguldak, Turkey. *Sustainability*. 11(4), 964. <https://doi.org/10.3390/su11040964>
- Mahdavi, M., Ghadiri Masoum, M., & Ghahremani, N. (2018). Impacts of Tourism on Rural Development: Attitudes of Rural People in Kan v ally and Sooleghan Subdistrict in Tehran County. *Village and Development*, 11(2), 39-60 (In Persian).
- Mohamadi Deh Ceshmeh, M., & Zangiabadi, A. (2008). The Feasibility of Ecotourism Potential of CharMahal and Baktiari Province, by using the SWOT method. *Journal of Environmental Studies*, 34(47), 1-10 (In Persian).
- Movahed, A., Kohzadi, S., & Abedinzadeh, F. (2014); Ecotourism development strategies of Kurdistan province using SWOT and QSPM model. *Journal of Applied Research in Geographical Sciences*, 14(32), 204-181 (In Persian).
- Nohegar, A., & Hosseinzadeh, M.M. (2009). Assessment of Qeshm Island ecotourism capabilities using SWOT strategy management model, *Geography and Development Iranian Journal*, 15, 172-151 (In Persian).
- Nyaupane, G., & Thapa, B. (2004). Evaluation of Ecotourism: A Comparative Assessment in the Annapurna Conservation Area Project, Nepal. *Journal of Ecotourism*, 3(1), 20-45.
- Papli Yazdi, M.H., & Saghaei, M. (2006). *Tourism; Nature and Concepts*, Tehran: Samt Publications (In Persian).
- Parsaian, A., & Aarabi, S. (2011). *Tourism in a Comprehensive Perspective*, Cultural Research Office Publications, 8nd Edition (In Persian).
- Rokndin Eftekhari, A., & Mahdavi, D. (2006). The solutions of the rural tourism development with SWOT Methods (Case study: Lavasan-E-Koochak. *Journal of Spatial Planning*, 10(2), 1-31 (In Persian).

- Saraei, M., & Shamshiri, M. (2013). Tourism situation study in the city of Shiraz towards sustainable development using the SWOT Technique. *Geography and Environmental Planning*, 24(1), 69-88 (In Persian).
- Tavakoli, M. (2014). *Detailed implementation plan of Dehloran National Natural Monuments (first phase)*, Ilam General Department of Environmental Protection (In Persian).
- Taybi, S.K., Jabbari, A., & Babaki, R. (2007). Investigating the Relationship between Tourism and Economic Growth in Iran. *Journal of Humanities and Social Sciences*, 26, 110-83 (In Persian).
- Tremblay, P. (2006). *Desert Tourism Scoping Study*, Desert Knowledge CRC, Report 12, Australia, Charles Darwin University.
- Yaghoubi, N., ghasabzadeh langari, Z., Ahang, F., & Ghaffari, H. (2020). Develop the Desert Ecotourism Development Strategies in Lut Plain. *Journal of Strategic Management Studies*, 10(40), 151-174 (In Persian).
- Yue, J., Chen, B., & Wang, M-C. (2006). Generating ranking groups in the analytical hierarchy process. *Journal of the Operational Research Society*, 57(2), 190-201, DOI: 10.1057/palgrave.jors.2601975
- Yuksel, E., & Deviran, M.D. (2007). Using the analytic network process (ANP) in a SWOT analysis – A case study for a textile firm, *Information Sciences*, 177, 445-458.
- Zangiabadi, A., Mohammadi, J., & Zirakbash, D. (2006). The Analysis of the Domestic Tourism in Isfahan. *Geography and Development Iranian Journal*, 4(8), 131-156. doi: 10.22111/gdij.2006.3789 (In Persian).
- Zarrabi, A., Alizadeh Asl, J., & Bahari, E. (2014). An Analysis of Tourism Infrastructures in the Ecotourism Destination of Band Village of Urmia Using SWOT Model. *Geography and Planning*, 18(48), 177-210 (In Persian).